

Szolláth Hunor

Petelei István és Szováta

Kulcsszavak: *Petelei István; Petelei nyaralója Szováta; Petelei székelykapuja.*

Petelei azon vágyáról, hogy valahol vidéken, csendességben élje tovább az életét, elmenekülve a város, valamint a szerkesztői munka és minden ezzel járó teher elől, 1891-ben hallunk először. Ekkor írja a már említett Jakab Ödönnek, aki verseket és elbeszéléseket ír és a Kisfaludy Társaság tagja, hogy eladta marosvásárhelyi házát és kertjét, minden egyéb holmiját, és egy kis parasztbirtokot vásárol valahol falun.¹ Az első ilyen félrehúzódo fészke Remeteszegen volt, ahogyan ezt a későbbi leveleinek helymegjelölése is mutatja. A pihenések, üdülések javulást hoznak állapotában, és már írni is van kedve. 1882-ben már újra jó kedvvel írogat Remeteszegen, ahol van lova, tehene, kutyája, sőt tyúkjá is. Szereti a környéket, a verandás házat, a Marost, amelyik tele van hallal.²

A szováta nyaralóját, tulajdonképpen lakóházát, 1894 elején vásárolta meg, és ebben az évben már a nyarat itt tölti, ahol még színdarabot is rendez. Ebben az ügyben ír Gyalui Farkas irodalomtörténésznek, jó barátjának, hogy küldjön neki egy egyfelvonásos darabot Szováta, amelyet a leghamarabb meg akar rendezni.³ A vásárlás körülményeiről decemberben írott leveléből értesülünk, ahol megírja Jakab Ödönnek, hogy vett egy fészket Szováta. Egy szegényes kis székely házikó, mindenestől együtt csak pár száz forintba került. Három szobája van, és a nyaralót itt szeretné tölteni, mivel „*Isteni szép a havas körülötte. Olyan fenséges szépet az Isten nem teremtett többet, olyan vidéket.*”⁴ Itt próbált meg újra alkotni, mint írja, ha a betegsége megengedi. Barátait is hívja következő évre nyaralni, leírva nem csak a táj adta lehetőségeket, hanem azt is, hogy hal van bőven a patakokban, ételben sem lesz hiány.

A következő évben, 1895-ben, felesége április-május között gyógykezelésen vett részt Budapesten, ebben az időben Petelei Szováta tartózkodik, végezve a lakás körüli felújításokat, teendőket. Feleségének írott leveleiben hosszasan ecseteli a táj szépségét, és mivel tavasz van, ha meg tud szökni a munka elől, akkor hosszú sétákra indul a hegyoldalakra. Minden tele van illattal, a tavak fodrosodnak a szélről. Sokszor a rá gondot viselő háziasszonya, Szöcsné kell unszolja még az evésre is. Az udvarra tervezett hintának való fákat maga válogatja ki az erdőből. A telket bekeríti, játszótérnek a nagy és pompás gyepes terület szolgál. Gyümölcsösnek való helyet is hagyott és mellé zöldségeskertet, el is vetette, amit lehetett. A három szobás kis házikót felújítja, a padlót lesikárolja, meszelnek is a fogadott munkások. A gazdasszonya is valószínűleg ott tartózkodott, amíg Petelei Szováta volt, mert ő főz neki mindenféle helyi ételeket: tejsós ptyókát, paradicsomos ptyókát, sült, főzve ptyókát, ptyókalevest, vagy rizskását, ha megunta a sok krumplic.⁵

Májusra több barátját is meghívta a szováta nyaralójába, az ilyen alkalmakra készíttette a nagy és tágas verandát, a széles tornácot, valamint kemencét, székeket, asztalokat. Székelykapujának messze híre ment, miután elvégezték annak díszítését. A mester, aki a kaput elkészítette, helybeli székely volt, Simon Miklósnak hívták. Petelei elmondásában szótlan, csendes székely, aki megbízhatóan, pontosan végzi a rárótt feladatokat: „*Ez a Miklós bá valósággal ritka ember. Találékony, ízléssel, páratlan ügyességgel bír [...] páratlan, mustra székely.*” A kapu díszítését Petelei maga végezte, erről feleségének is ír, de ezt mondja el róla Petelei Erzsébet, az unokahúga is. Szabadidejében asztalosmunkákkal is foglalkozott, szép kisszékeket készített.⁶

Az elkészült kapu gyönyörűre sikeredik, minden hibátlan, csak a feleségének a nevét írták el: a Zsuzsika helyett Zsu zsika szerepelt rajta, egy nagyobb közzel.⁷ A teljes felirat így szólt: „*Isten segedelmével emelte e kaput Petelei István párjával, Korbuly Zsuzsikával.*” Az ácsot Jakab Ödönnek is ajánlja munkára, aki a gyönyörű kapu hallatára maga is készíttetni akar egy hasonlót. A székely mester fizetése egy hónapra 130-150 forint között van, ezért „*hajnaltól estig mér, farag, és épít, igen pontosan.*” Ő munkatársakat is tud szerezni, akik hónaponként 75 forintért segítenék a munkában, mivel itt kell hagyniuk a saját gazdaságukat és munkájukat. Szováta feleannyiért dolgoznának, de messze a falujuktól már drágább az élet, és ezt kell pótolni bővebb napszámmal.

Amikor nem tartózkodott folyamatosan Szováta, a nyaralója környékét senki sem gondozta, erről tanúskodik az a feleségének írt levél, amiben kifejti, hogy 4 hét alatt a gaz elérte az ablakpárkányokat, egy zöld tenger hullámszik az egész gyümölcsösében, a körtefák fölé nőtt. Ebben a levelében bontakozik ki a legjobban Petelei természetfestő nyelvi gazdagsága, egybeolvadva írásainak szomorkás, de lágy érzelmességével: „*...a széles, érdes tapintású füvek közül, valahol a sötétből piros rózsák néznek ki, s a tarka szemű floxok...*”⁸

A kapura a feliratot, egy kétsoros verset Petelei felesége rendelt meg Jakab Ödöntől. A kapu elkészülése közben kéri már tőle, hogy egy székely versikét írjon a szép kapujukra. A vers így szólott:

*„Vándor, ez a kapu nem akar kizárni,
Csak azt mutatja, merre kell bejárni.”*

Mikes Lajos így ír Petelei szováta tartózkodásairól a *Vasárnapi Újság* hasábjain: „*Elvonultan él az év három szakában Marosvásárhelyt, nyáron pedig Szováta, ebben a sóstavas, kies fekvésű, kis faluban.*”⁹ Ugyanő írja, hogy az egész porta, nemcsak a székelykapu, hanem maga a ház is remekművű alkotás, Petelei saját kezével dolgozott rajta, aki maga is jeles fafaragó művész. A kapu három részre van osztva, egy nagykapu, a kocsik számára, egy kicsi a bejárók számára, és egy szakállszárító, ami tulajdonképpen az utcára nyíló páholy. Az udvarban külön faragó-

műhelye is volt Peteleinek, aki itt olyan művészi hajlamait élhette ki, amik nem nyilatkoztak meg a novelláírásban. Másik szenvedélye a zene, maga is brácsázott, és Szovátán is vendégül látta számos zenész barátját, akikkel együtt játszhatott.

Élete utolsó időszakában nagyon sokat időz Szovátán, ha el is kell utaznia, akkor is igyekszik vissza vidéki hajlékába. Ezt mutatja rengeteg levél, melynek helymegjelölésében a Szováta név fordul elő. Barátaít, ismerőseit, rokonait csábítja ide nyaralni: „Ez aztán a kiállítás, illatnak, madárszónak, virágnak kiállítása, mezőn, erdőn!”¹⁰ A sóváradi vasútnál fogadta az érkező vendégeit. 1900-ban már ezeket a sorokat írja: „Teljesen elvonulva élek, alig tudok azokról, amik izgatják az embereket a világban kinn. Jó ez így nekem.”¹¹

Még életében a szovátai nyaralóját az Erdélyi Irodalmi Társaságra szándékozik hagyni, hogy abban üdülőhelyet rendezzenek be az erdélyi írók számára.¹² Petelei halála után azonban felesége eladta a szovátai nyaralót, a faragott kapu pedig bekerült a Marosvásárhelyi Megyei Múzeumba.

Jegyzetek

1. Bisztray Gyula: *Petelei István irodalmi levelezése*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1980. 155. Jakab Ödönnek írt levél, Kolozsvárról, 1891.
2. Uo. 160. Jakab Ödönnek írott levél, 1892 szeptembere.
3. Uo. 166. Gyalui Farkas a Petelei által neki küldött leveleket közzé is tette az *Erdélyi Helikonban*, 1928-ban.
4. Uo. 167. Jakab Ödönnek írott levél, 1894 decembere.
5. Uo. 269-270. Petelei István feleségének írott levele, 1895.
6. Petelei István: A jutalom. Előszó: Kozma Dezső. Dacia Kiadó, Kolozsvár, 1986. 5.
7. Bisztray Gyula: i. m. 269-270. Petelei István feleségének írott levele, 1895.
8. Uo. 271. A második levele a gyógykezelésen levő feleségének, 1895 májusa.
9. Mikes Lajos írása Peteleiről. Forrás: <http://www.huszadikszazad.hu>
10. Bisztray Gyula: i. m. 183. Gyulai Pálnak írott levele, 1896 június.
11. Uo. 205. Lázár Bélának írott levél szeptemberben.
12. Petelei István: *A jutalom*. Előszó: Kozma Dezső, Dacia Kiadó, Kolozsvár, 1986. 9.

